

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

อาณาจักรล้านนาที่ซึ่งในอดีตเป็นอาณาจักรที่ทรงอำนาจอาณาจักรหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยตั้งอยู่ระหว่างอาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรพุกาม และจีน ล้านนาในปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศเหนือของสยามประเทศ ในอดีตนั้นอาณาจักรล้านนาเป็นศูนย์รวมของอารยธรรมทางด้านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ศิลปกรรม ศาสนา อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ที่เรียกได้ว่ามีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งสั่งสมและบ่มเพาะก่อให้เกิดผลผลิตอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยืนยาวจนปัจจุบัน ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ อันแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะที่ชัดเจน เหล่านี้หลอมรวมก่อให้เกิดความเจริญและมั่นคงในอัตลักษณ์ของล้านนาตั้งแต่ในอดีต และส่งต่อให้กับกลุ่มชนรุ่นต่อมาได้สืบทอดและอนุรักษ์ ทั้งวิถีชีวิต คติความเชื่อ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยแห่งอารยธรรมที่พุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามา นับแต่การสร้างอาณาจักรของปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์มังราย โดยการรวบรวมหัวเมืองต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความหลากหลายของกลุ่มชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทั้งจากการผนวกแคว้นน้อยใหญ่แถบลุ่มแม่น้ำกก แม่น้ำปิง และหัวเมืองต่างๆ เข้ามารวมอยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน ผลจากการรวมแคว้นต่างๆ เข้าด้วยกัน อีกทั้งการหล่อหลอมพหุ และการกวาดต้อนชนเผ่าหลายชาติพันธุ์ทำให้มีการผสมผสานวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ ส่งให้เกิดวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมร่วมของสังคม เป็นเหตุให้พญามังราย สถาปนาเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี โดยมีพญาร่วง (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช) และพญางำเมืองร่วมกันเลือกชัยภูมิที่ตั้งของราชธานีนี้ ต่อมาเมืองเชียงใหม่แห่งนี้ได้เจริญ และพัฒนาเป็นศูนย์กลางความเจริญ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม และศิลปะ

ดังนั้น หากพิจารณาถึงลักษณะวัฒนธรรมของชาวล้านนา จะเห็นว่าอิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ส่งผลต่อด้านวัฒนธรรมโดยตรง นับแต่ที่มีการรับเอาพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาในช่วงเวลาดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าศาสนาเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรม ซึ่งแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เชื่อว่าศาสนาคือเครื่องจักรที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง และการกระทำทางสังคมที่อิงอยู่กับอดีตที่ผ่านมาแล้วเป็นเวลานานอันก่อให้เกิดเป็นประเพณี วัฒนธรรม (อังกาบ กอศรีพร, 2537:3) ในสถาบันสงฆ์ของล้านนานั้นถือว่าอยู่ในฐานะที่สูงส่งเป็นแบบอย่าง และศูนย์กลางของชาวบ้าน ซึ่งหลักประการหนึ่งของพระพุทธศาสนาคือการที่ถือว่าทุกคนเป็นศาสนิกชนและเป็นส่วนหนึ่งในสังคม (วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์, 2535:32) ดังปรากฏร่องรอยแห่งอารยธรรมที่สืบเนื่องมาจากพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทั้งศาสนวัตถุ และศาสนสถานต่างๆ มากมาย

พุทธศาสนาของอาณาจักรล้านนาในอดีตนั้น นอกจากยังคงศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ยังถือได้ว่าเป็น ศูนย์รวมของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ด้วยมีการสังคายนาพระไตรปิฎก ในสมัยของพระเจ้าติโลกราช การแผ่ขยายเข้ามาของนิกายลังกาวงศ์จากอาณาจักรสุโขทัย การสร้างองค์พระเจดีย์ วัดวาอาราม รวมถึง การศึกษาทางด้านพุทธศาสนา อีกทั้งศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และประณีตศิลป์ อันเป็นผลทำให้อารยธรรมทางพุทธศาสนากับศิลปกรรมของชาวล้านนา มี พัฒนาการและความเจริญรุ่งเรืองควบคู่กัน ชาวล้านนารับเอาพุทธศาสนานิกายเถรวาทลังกาวงศ์ ผสมผสานกับความ เชื่อทางไสยศาสตร์อันเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับวิถีในการดำเนินชีวิต และความเป็นอยู่ที่เป็นส่วนหนึ่ง ของชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความมั่นใจ และกำลังใจทั้งต่อตนเอง และสมาชิกในชุมชน ตัวอย่างเช่นความเชื่อ ในการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภูเข่า ป่า แหล่งน้ำ แม่น้ำ หรือพิธีเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะที่ถือว่าเป็นอารักษ์รักษาเมือง เชียงใหม่ โดยมีการสักการะบูชาสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี ถ่ายทอดให้ลูกหลานปรากฏในรูปแบบคติ ความเชื่อที่สอดคล้องกับระบบอุดมการณ์ของสังคม และวิถีการดำเนินชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้วยเหตุนี้ศิลปกรรมล้านนาที่ปรากฏจึงเกิดจากแรงบันดาลใจ ความเลื่อมใสในพุทธศาสนา ความผูกพัน และจิตศรัทธาระหว่างพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพุทธศาสนา ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความคิดและความเชื่อของชาวล้านนาในแต่ละช่วงสมัย และสามารถถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้แสดง ออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยช่าง หรือสล่าล้านนา ผ่านงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และ ประณีตศิลป์ ล้วนได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น

การสร้างงานประติมากรรมล้านนานอกจากการสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นพุทธบูชา ยังมีการสร้างสรรค์ งานประติมากรรมเพื่อประดับศาสนสถานในรูปแบบอื่น อาทิ เทวดา ลายเครือเถา ลายพันธุ์พฤกษา รวมทั้ง ประติมากรรมรูปสัตว์ในธรรมชาติ และสัตว์ในอุดมคติ หรือสัตว์หิมพานต์ ตามคติไตรภูมิจักรวาล ซึ่งมีรูปร่าง ลักษณะที่แปลกและแตกต่างไปจากรูปร่างของสัตว์ที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติ โดยส่วนใหญ่สัตว์หิมพานต์เป็นสัตว์ สมมติที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งช่างผู้สร้างสรรค์จะสร้างขึ้นจากจินตนาการ ผสมผสานจากลักษณะเด่นของสัตว์หลาย ชนิดประกอบอยู่ในตัวเดียว อาทิ ราชสีห์ คชสีห์ นาค เหาหงส์ กินรี รวมถึงสัตว์หิมพานต์อีกชนิดหนึ่งที่โดดเด่น มักปรากฏคู่กับศาสนสถานและวิถีชีวิตของชาวล้านนา เรียกว่า ตัวมอม

ตัวมอม เป็นสัตว์ในจินตนาการที่ช่างหรือสล่าล้านนา ใช้เรียกสัตว์ในอุดมคติที่ไม่มีตัวตนอยู่จริง แต่จะ ปรากฏอยู่เฉพาะในคติชาวบ้าน และงานศิลปกรรมล้านนา แต่อยู่ในโลกแห่งสมมติ มีลักษณะรูปสัตว์ครึ่งลิงครึ่ง เสือ มีแขนยาว ตัวดำ บ้างว่าคล้ายสุนัขพันธุ์ปักกิ่ง บางแห่งแปลว่าเสือด้า (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2542: 37-42) ซึ่งใน งานประติมากรรมของชาวล้านนาจะปรากฏประติมากรรมรูปตัวมอมประดับอยู่บริเวณราวบันได หน้าบัน ชุ่ม ประตู่โขงชุ่มวิหาร ชุ่มประตูทางเข้า บานประตู ท้องไม้ โถงคิ้ว ต้นเสา และบริเวณภายในของวิหาร อุโบสถ เจดีย์ อาคารอื่นภายในศาสนสถาน อีกทั้งในอดีตตัวมอมยังใช้ในการประกอบพิธีกรรมการแก้ขอฝนโดยการใช้ตัวมอมที่

แกะจากไม้แท้ไปรอบชุมชน ในช่วงต้นฤดูฝนประมาณเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคมของทุกปี (พรเทพ เทศทอง, 2552, ตุลาคม, 16)

เนื่องจากในการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของคติชาวบ้านล้านนาที่ปรากฏผ่านการสร้างสรรค์งานประติมากรรมรูปตัวมอมในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่ปรากฏผู้ศึกษาและรวบรวมคติชาวบ้านล้านนาที่ปรากฏผ่านการสร้างสรรค์งานประติมากรรมรูปตัวมอมใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อันได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน น่าน แพร่ และพะเยา ซึ่งสะท้อนให้เห็นและอธิบายถึงลักษณะทางเนื้อหา ที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของคติชาวบ้านที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานประติมากรรมรูปตัวมอม อีกทั้งลักษณะ บทบาทหน้าที่ แนวคิด ความเป็นมา ในงานประติมากรรมรูปตัวมอม จึงเป็นศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์ และปรากฏเฉพาะตามศาสนสถานของทางภาคเหนือตอนบนเท่านั้น ซึ่งนับวันจะมีการเปลี่ยนแปลงถูกทำลายโดยธรรมชาติ และมนุษย์ จนในปัจจุบันเกือบสูญหายหมดสิ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาอิทธิพลของคติชาวบ้านล้านนาที่ปรากฏผ่านการสร้างสรรค์งานประติมากรรมรูปตัวมอม อันจะเป็นการส่งผลกระทบต่ออารอนุรักษ์และรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นให้คงอยู่ และมีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องประติมากรรมตัวมอมสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาที่มา ของประติมากรรมรูปตัวมอมที่ปรากฏในศาสนสถาน ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
2. ศึกษาบทบาทหน้าที่ ของประติมากรรมรูปตัวมอมต่อการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อของชาวล้านนา
3. ศึกษาลักษณะรูปแบบประติมากรรมรูปตัวมอมที่ปรากฏในศาสนสถานใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
4. ศึกษาคติความเชื่อของชาวล้านนาเกี่ยวกับประติมากรรมรูปตัวมอม
5. เพื่อสำรวจ และรวบรวมประติมากรรมรูปตัวมอมที่ปรากฏในศาสนสถาน ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงที่มา ของประติมากรรมรูปตัวมอมตามความเชื่อของชาวล้านนาในแต่ละชุมชน
2. ทำให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ ของประติมากรรมรูปตัวมอมตามความเชื่อของชาวล้านนา
3. เข้าใจถึงลักษณะรูปแบบประติมากรรมรูปตัวมอมที่ปรากฏในศาสนสถาน

4. เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประติมากรรมรูปตัวมอมในศาสนสถาน และคติความเชื่อของชาวบ้านล้านนา

5. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์ ในด้านการเรียนการสอนอันเป็นประโยชน์ในด้านความรู้ทางประติมากรรมและประวัติศาสตร์ประติมากรรมล้านนา ตลอดจนการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอิทธิพลของคติชาวบ้านล้านนาเฉพาะในด้านของศิลปะประเภทงานประติมากรรมรูปตัวมอม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยใช้ในการสำรวจวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล ซึ่งเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ และนำเสนอข้อมูลเชิงข้อความพรรณนา โดยในการศึกษาประติมากรรมรูปตัวมอมดังกล่าวได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยเฉพาะใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้แก่

- 1.จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2.จังหวัดเชียงราย
- 3.จังหวัดเชียงใหม่
- 4.จังหวัดลำปาง
- 5.จังหวัดลำพูน
- 6.จังหวัดน่าน
- 7.จังหวัดแพร่
- 8.จังหวัดพะเยา

การเลือกขอบเขตใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนนั้นใช้การสุ่มแบบเป็นกลุ่ม (Area of Cluster sampling) จากศาสนสถาน วัด พระอารามหลวง วัดราษฎร์ ทั้งฝ่ายมหานิกาย และฝ่ายธรรมยุติกนิกาย จำนวน 167 แห่ง

ข้อจำกัดของการวิจัย

1.ข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวกับประติมากรรมรูปตัวมอม ผู้วิจัยต้องอาศัยจากการศึกษาด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และบันทึกภาพจากแหล่งข้อมูล หรือ สถานที่ตั้งของศาสนสถาน อันได้แก่ วัด วิหาร อาราม โบสถ์

และอาคารอื่นๆ อันประกอบด้วย ศาสนสถาน พระอารามหลวง วัดราษฎร์ ฝายมหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

2. ข้อมูลภาคเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อประติมากรรมรูปตัวมอม ต้องใช้การอ้างอิงจาก หนังสือ ตำรา บทความ และแหล่งฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นเพียงความคิดเห็นส่วนบุคคล อันประกอบด้วย พระสงฆ์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับประติมากรรมรูปตัวมอม และศาสนิกชน

4. พื้นที่ภายในศาสนสถานบางแห่งไม่อนุญาตให้มีการถ่ายภาพหรือบันทึกภาพ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องใช้การบันทึกจากการสังเกตด้วยข้อเขียนเชิงบรรยาย และการวาดด้วยลายเส้นทดแทนภาพ

5. ประติมากรรมรูปตัวมอมที่มีปรากฏ และลวดลายตกแต่งต่างๆที่ใช้ศึกษาประกอบการวิจัย อาจมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเนื่องมาจาก การเคลื่อนย้าย การซ่อมแซม และการปรับปรุงพื้นที่ภายในศาสนสถาน บางแห่ง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ศาสนสถานต่างๆที่ใช้ในการประกอบการศึกษาวิจัย เป็นตัวแทนแหล่งข้อมูลของประติมากรรมรูปตัวมอม

2. ข้อมูลที่ปรากฏในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นข้อมูลที่มีความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้

นิยามศัพท์

1. **คติชาวบ้าน** หรือ Folklore วิถีชีวิตของชาวบ้านที่ประพาสสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คติ ความเชื่อ และสิ่งอื่นซึ่งรวมไปถึงศิลปะพื้นบ้านที่เกิดจากการสร้างสรรค์เพื่อแสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยการสร้างสรรค์ทางศิลปะ ประติมากรรม จิตรกรรม และหัตถกรรม มีการถ่ายทอดเรื่องราวจากบรรพบุรุษไปสู่ชนรุ่นหลังโดยการจดจำ เล่าปากต่อปาก ประพาสปฏิบัติสืบต่อกัน มากกว่าการจดบันทึก

2. **ตัวมอม** เป็นสัตว์ในอุดมคติ มีการผสมผสานลักษณะเด่นของสัตว์แต่ละชนิด จัดเป็นสัตว์ที่มีลักษณะแตกต่างกันตามความเชื่อท้องถิ่นของชาวล้านนา แต่ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงในลักษณะของความคล้ายคลึงกับเสือหรือแมวเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงที่มีลักษณะอื่นที่แตกต่างออกไป

3. **ล้านนา** ล้านนามีความหมายถึงดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีตำนานท้องถิ่นที่หมายถึงดินแดนอันกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมถึงเอกลักษณ์เฉพาะที่ดำรงอยู่ตั้งแต่ในอดีต ซึ่งปัจจุบันได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ และจังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของคติชาวบ้านล้านนาที่ปรากฏผ่านการสร้างสรรค์งานประติมากรรมรูปตัวมอม ในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อชาวบ้านล้านนาที่ปรากฏผ่านประติมากรรมรูปตัวมอมรวมทั้งประติมากรรมรูปตัวมอมที่ใช้ในพิธีแห่ขอฝน ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับคติชาวบ้านล้านนา จากแหล่งข้อมูลสถานที่จริงของศาสนสถานใน 8 จังหวัด ภาคเหนือตอนบนโดยใช้การสุ่มแบบเป็นกลุ่ม (Area of Cluster sampling) รวมทั้งเอกสาร เอกสารโบราณ ตำรา หนังสือ บทความ วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน และเป็นแนวทางในการวิจัย โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าข้อมูล
2. การกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร
3. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. การนำเสนอผลงานวิจัย

วิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัย ใช้วิธีการสำรวจประติมากรรมรูปตัวมอมในวัดต่างๆ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน น่าน แพร่ และพะเยา โดยศึกษาถึงลักษณะภายนอกทางกายภาพ เทคนิค วัสดุ ขนาด ลวดลายการประดับตกแต่งบนประติมากรรมรูปตัวมอม สถานที่ตั้ง และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องและเป็นแหล่งข้อมูล เพื่อศึกษาข้อมูลในส่วนของคติความเชื่อของประติมากรรมรูปตัวมอม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1.ศาสนสถาน ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน การสำรวจและทำการเก็บข้อมูลประติมากรรมรูปตัวมอมจากสถานที่จริงในศาสนสถาน พระอารามหลวง วัดราษฎร์ ฝ่ายมหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยได้สรุปนำเสนอแหล่งข้อมูลที่ได้สำรวจ 8 จังหวัดรวม 167 วัด

2.พระสงฆ์ ศาสนิกชนบุคคลที่อาศัยอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ และศาสนิกชน ดังกล่าว เป็นการกำหนดกลุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องที่จะดำเนินการวิจัย รวมทั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งผลการวิจัยที่ชัดเจนแม่นยำ และมีความน่าเชื่อถือ